

культурології, лесезнавства та інших гуманітарних наук в обширі культурогенезу.

Література

1. Блок В. Потребность в искусстве / Владимир Блок. – М., 1987. – 253 с.
2. Валевский А. Основания биографики / Александр Леонидович Валевский. – К., 1993. – 195 с.
3. Винокур Г.О. Биография и культура / Григорий Осипович Винокур. – М., 1927
4. Воронкова Л., Белик А. Антропология // Культурология. XX век. Энциклопедия. – Т. 1. СПб., 1998. – С. 28-29
5. Євшан М. Критика: Літературознавство; Естетика / Микола Остапович Євшан. – К.: Основи, 1998. – 658 с.
6. Ігнатенко М. Леся, ми і європейська культура XX ст. // Слово і час. – 1995. – № 3. – С. 49-54
7. Кон И. В поисках себя. Личность и ее самосознание. – М., 1984. – 276 с.
8. Литературная Энциклопедия терминов и понятий / под редакцией А.Н. Николюкина. Институт научн. информации по общественным наукам РАН. – М.: НПК «Интелвак», 2001. – С. 90. – 1600 стб.
9. Онуфрієнко О.П. Наукова біографія митця в культуротворчому контексті // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства (Збірник наукових праць). Випуск 15. – Ужгород. – 2011
10. Рабинович В.Л. Алхимия как феномен средневековой культуры / Владимир Леонидович Рабинович. – М., 1979. – 338 с.

УДК 141.30:811.161.1

ЕПІСТЕМОЛОГІЯ ПАМ'ЯТІ

Павло Содомора,

доктор філософських наук, завідувач кафедри латинської та іноземних мов Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

У сучасній науці існує кілька підходів до класифікації видів пам'яті, з яких найпоширенішим є поділ пам'яті на декларативну і недеklarативну. Інші класифікації пам'яті базуються на тривалості: як-от короткочасна пам'ять характеризується певним

обмеженням, оскільки отримує інформацію від ультракороткої пам'яті; довготривала пам'ять, отримуючи інформацію від короткотривалої, не обмежується терміном. Загалом, пам'ять безпосередньо стосується епістемології, тобто процесу вивчення чогось якимись способами, тому тут виникає багато суміжних питань, пов'язаних із співвідношенням нативізму й емпіризму, тобто того, що закладено у нас апіорно і того, що ми здобуваємо у процесі життєдіяльності.

Ключові слова: пам'ять, епістемологія, нативізм, емпіризм.

The modern science possesses several approaches to the classification of modes of memory. The most popular one is the division into declarative and non-declarative. Other types of classification are based on its duration, e.g. short-termed memory is characterized by certain restrictions, as well as it obtains information from ultrashort memory; long-termed memory obtains information from short-termed one, is not time-limited. Generally, memory is linked to epistemology, i.e. to the process of studying by various methods. This is why many questions arises here which are linked to the correlation of nativism and empiricism, or what is inborn in us and what we acquire in the process of activity.

Keywords: memory, epistemology, nativism, empiricism.

Як ми вчимося? Чи є межа у здобуванні знань? Скільки ми можемо вивчити? Такі й подібні питання ставить собі майже кожна людина, яка намагається щось вивчити. До того ж, такі питання цілком не є новими, - вони поставали перед людьми усіх поколінь. Тут не говоримо про визначних вчених, мислителів, чи навіть «філософів» - як ми, подекуди з долею іронії, про них відгукуємося. З такими питаннями стикається кожен, оскільки вирішення залежить від кожної людини зокрема. Не існує універсальних методів, як саме можна вивчити, скажімо, якусь мову - існує лише набір вказівок і рекомендацій, порад і правил, прикладів і заохочень. Всі ці й багато інших моментів важливі - адже мозок не є чимось простим і зрозумілим: тому заохотити його до роботи значно важче, аніж м'язові органи людського тіла. Тому й використовуємо різні методи для того, щоб спонукати розум працювати у правильному напрямку, а пам'ять - затримувати відповідну кількість інформації. Тут кожен вдається до різних способів, покладаючись на ментальні, корпоральні й навіть екстракорпоральні засоби, а найзаповзятіші - до поєднання усіх цих методів разом.

Для процесу пізнання світу - як загалом, так і усвідомлення власної ідентичності у різних планах необхідна пам'ять: адже те, що вже трапилося, не може змінити навіть Бог, як говорить Тома з Аквіну в «Сумі теології» (1, 25, 4) [1,

329], оскільки це підпадає під поняття суперечності. Останнім часом інтерес до поняття пам'яті поживавився з огляду на інтердисциплінарність поняття з огляду на різні види пам'яті. Тому й не виглядає ймовірно можливим випрацювати єдину теорію запам'ятовування: радше, можливо випрацювати різні теорії, які відповідали б різним видам пам'яті. У цьому плані нещодавно з'явилося багато праць [4; 5], які стосуються епістемології пам'яті: ці праці є новим опрацюванням творів Аристотеля, Локка, Гюма щодо так званої «епізодичної» пам'яті.

У сучасній науці існує кілька підходів до класифікації видів пам'яті, з яких найпоширенішим є поділ пам'яті на декларативну і недеklarативну [2]: перша стосується минулого окремої особи і загальних фактів, що можна пригадати загалом; інша стосується того, що неможливо одномоментно пригадати - як-от вміння плавати чи здійснювати якусь іншу професійну діяльність. Докладніший опис цього поділу пропонують дослідники [Michaelian 2017], пристосовуючи перший тип до поняття «знаю, що», а другий - до «знаю, як», долучаючи й Віттгенштайна: адже він стверджує, що пригадування може стосуватися радше роблення чогось (у тому числі й говоріння), а не витягнення певного вмісту [5]. Інші класифікації пам'яті базуються на тривалості: як-от короткочасна пам'ять характеризується певним обмеженням, оскільки отримує інформацію від ультракороткої пам'яті; довготривала пам'ять, отримуючи інформацію від короткотривалої, не обмежується терміном. Також, пропонують підхід, за яким пам'ять поділяють відповідно до дієслова «пам'ятати»: розрізняють пам'ять про речі, властивості, події, факти тощо [6]. Однак, у психології вивчають сотні різних видів пам'яті, окрім описаних.

Зазвичай, говорячи про пам'ять, ми говоримо про так звану епізодичну пам'ять [4]. Ця пам'ять загалом пов'язується із минулими подіями кожної окремої людини: однак, цей вид пам'яті зіставляють із так званим семантичним видом, коли обдумується та чи інша минула подія; а також, потрібно виділяти уяву, дотичну до пам'яті, але це питання отримало досить значну увагу, починаючи із середньовіччя. Епізодична пам'ять також містить епізодичне знання, а вона регулюється із поняттям так званого «правильного переконання», про яке говорить ще Платон у «Меноні»: це «правильне переконання» не є синонімом поняття «знання». Тому розрізнення між успішним і неуспішним запам'ятовуванням вимагає уточнення різниці між власне пам'яттю і випадками так званої «конфабуляції», коли до пам'яті

долучається стороннє уявлення. Питання розрізнення власне пам'яті від надуманих елементів, а також їх співвідношення і взаємного впливу отримало доволі широке висвітлення у працях різних дослідників [9; 5]. Деякі дослідники навіть вказують на епістемологічний ефект неправильної інформації, інкорпорованої у пам'ять [8]. Тут важливим є визначення маркерів пам'яті, тобто тих факторів, які проводять межу між пам'яттю й уявою. Гюм виділяє два таких фактори, стверджуючи, що пам'ять, по-перше, «поважає» впорядкованість, уява - ні, хоча це не завжди справджується; по-друге, пам'ять і уяву можна розрізнити за ступенем живучості [8].

Загалом, пам'ять безпосередньо стосується епістемології, тобто процесу вивчення чогось якимись способами, тому тут виникає багато суміжних питань, пов'язаних із співвідношенням нативізму й емпіризму, тобто того, що закладено у нас апріорно і того, що ми здобуваємо у процесі життєдіяльності. Тому пам'ять можна умовно поділити й відповідно до цих понять. Запозичуючи деяку термінологію від епістемології, виділяють «презерваційну» і «генералізаційну» теорії пам'яті. Перша головним чином сприймає пам'ять як процес кодування, зберігання і «витягання» інформації, що, по суті, також виходить від Платона (Тетей). Генералізаційна теорія сприймає запам'ятовування як активний процес, у якому суб'єкт конструє адекватну репрезентацію минулого. Теорія відрізняється від попередньої хіба лиш підвищеним інтересом до помилок пам'яті, тому сучасні версії обох теорій не обов'язково є суперечливими. Презерваційна концепція відображається в емпіристичній теорії, яка сприймає пам'ять і уяву стосовно збережених сенсорних чуттів. Основними розробниками емпіристичної теорії були англійські мислителі - Гюм, Локк і Рассел, а також деякі сучасні дослідники [9]. Епістемічна теорія пам'яті отримала більше опрацювання [10; 11] і засновується на ствердженні, що пам'ять є чимось таким, що є вивченим і свідомо пізнаним. Однак, докладне дослідження пам'яті в такому аспекті виявляє певні проблеми: наприклад, оскільки знання вимагає істини, пам'ять також повинна бути істинною. Однак, пам'ять не завжди буває істинною, а також, можна пам'ятати щось на підсвідомому рівні, цілком його не вивчаючи.

Бертранд Рассел переконує, що пам'ятання включає образ, чи ідею, як вважав Локк, а також і так зване «почуття переконання», що ці образи змальовують минуле. Оскільки важко окреслити, чим є пам'ять, виник «негативний» підхід, за

аналогією до «негативної теології» - тобто намагання вказати, чим пам'ять не є [12]. Однак, основним питанням для того, щоб пам'ять була якимось знанням, є питання надійності пам'яті, як з фігурками Дедала у «Меноні» Платона. Когнітивна психологія вивчає здатність людської пам'яті відтворювати знання, досліджуючи, у яких випадках забування трапляється частіше. Але при дослідженні надійності пам'яті покладатися будемо не на що інше, як на саму пам'ять: тому й надійність пам'яті неможливо довести, а лише сприймати її як аксіому - навіть на сучасному етапі розвитку наукової думки.

Література

1. Тома з Аквіну. Сума теології. Пер. П.Содомори. Львів : Сполом, 2010. - 520 с.
2. Teroni, Fabrice, 2014, «The Epistemological Disunity of Memory», in Anne Reboul (ed.), *Mind, Values, and Metaphysics: Philosophical Essays in Honor of Kevin Mulligan*, Vol. 2, Dordrecht: Springer, pp. 183–202. doi:10.1007/978-3-319-05146-8_12
3. Hoerl, Christoph, 1999, «Memory, Amnesia and the Past», *Mind & Language*, 14(2): 227–251. doi:10.1111/1468-0017.00111
4. Squire, Larry R., 2009, «Memory and Brain Systems: 1969–2009», *Journal of Neuroscience*, 29(41): 12711–12716. doi:10.1523/JNEUROSCI.3575-09.2009
5. Sutton, J. 2015 «Remembering as Public Practice: Wittgenstein, Memory, and Distributed Cognitive Ecologies», in Moyal-Sharrock, Munz, & Coliva 2015: 409–443. doi:10.1515/9783110378795.409
6. Bernecker, S. 2010 *Memory: A Philosophical Study*, Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780199577569.001.0001
7. Dokic, J. 2014 «Feeling the Past: A Two-Tiered Account of Episodic Memory», *Review of Philosophy and Psychology*, 5(3): 413–426. doi:10.1007/s13164-014-0183-6
8. Hirstein 2009 *Confabulation: Views from Neuroscience, Psychiatry, Psychology, and Philosophy*, Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780199208913.001.0001
9. Hume, David, [1739] 2011, *A Treatise of Human Nature*, Oxford: Clarendon Press.
10. Moon, A. 2013 «Remembering Entails Knowing», *Synthese*, 190(14): 2717–2729. doi:10.1007/s11229-012-0065-3
11. Adams, F. 2011 «Husker Du?» *Philosophical Studies*, 153(1): 81–94. doi:10.1007/s11098-010-9663-4
12. Senor, Thomas D., «Epistemological Problems of Memory», *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2014 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/fall2014/entries/memory-episprob/>>.